

SJEĆANJA U KAMEN UKLESANA, II. SPOMENICI NOB-a U SENJSKOJ OKOLICI

U 5. broju Senjskog zbornika (Zbornik V.) prikazani su spomenici Revolucije¹ podignuti u gradu Senju od 1945. do 1974. U ovoj prilici prikazujemo spomenike Revolucije koji su podignuti u senjskoj okolici na teritoriju Skupštine općine Senj. Uz opis spomenika nema posebnog komentara budući da u ovoj prilici ne raspoložemo s dovoljno potrebne arhivske građe² dopunjene izjavama sudionika NOB-a senjskog kraja. I konačno, sami događaji i ličnosti koje se spominju na spomenicima trebali bi biti sadržaj jedne posebne znanstvene studije — kronike događaja grada Senja i okolice u NOB-u od 1941. do 1945. Ova sjećanja u kamen uklesana prvi je naš pokušaj prezentacije značenja i širine NOB-a na području bivšeg ratnog Narodnooslobodilačkog odbora kotara Senj. Makar i lapidarno, ovi spomenici sugestivno svjedoče o udjelu i doprinosu naroda ovoga kraja za pobjedu Revolucije. Namjera nam je da Sjećanja I. i II. potaknu još žive i aktivne sudionike NOB-a senjskog kraja, gdje god se oni nalazili, da nam dostave svoje pisane izjave — sjećanja, sačuvane dokumente i drugi materijal te da sudjeluju u opisima pojedinih događaja³ jer su ti opisi prijeko potrebni u znanstvenom pristupu i obradi povijesti NOB-a ratnog kotara Senj.

I. KLARIČEVAC

S desne strane ceste što vodi iz Senja u Krivi Put, pred zaseokom Klaričevac,⁴ nalazi se ruševina kuće Marka Prpića »Sajine«, na kojoj se nalazi mramorna spomen-ploča veličine 82 x 60 x 2 cm, na kojoj su uklesane riječi:

U HEROJSKIM BORBAMA ZA KONAČNO
OSLOBOĐENJE NAŠE DOMOVINE, NA OVOM
MJESTU POGINUL JE 7. IV 1945. GODINE
46 BORACA I RUKOVODILACA J. A.
U ČAST I SPOMEN PALIH BORACA
KOTARSKI ODBOR SAVEZA BORACA SENJ
PODIŽE IM OVU SPOMEN PLOČU
NA DAN OSMOGODIŠNJICE
NARODNOG USTANKA U HRVATSKOJ

Dana 27. VII 1949.

2. ALAN

Na sjevernoj strani škole u selu Alan (sagrađene oko 1902.) nalazi se oko 2 m iznad zemlje mramorna ploča veličine 65 x 50 x 3 cm. Na vrhu je zvijezda sa srpom i čekićem, a niže posvetni tekst koji se odnosi na jednu od većih akcija koju su izveli partizani 29. I 1942. a glasi:

NA OVOME MJESTU 29. I 1942. GODINE
PRVA PARTIZANSKA GRUPA
RAZORUŽALA JE ODRED
PAVELIČEVJIH ZANDARA I TO JE BIO
POČETAK USTANKA NARODA KOTARA SENJ
OVU SPOMEN PLOČU PODIGLA JE
OSNO. ORG. N. F. ALAN

Alan 27. VII 1950.

3. VRTLINA ALAN

S lijeve strane ceste koja vodi od sela Alan u Senj, na proplanku »Vrtlina« nalazi se lijepo uređen veći spomenik, postavljen na mjestu gdje su poginuli partizani u borbi s neprijateljem. U ograđenom prostoru 290 x 260 cm nalazi se povišeno postolje, a na njemu monolitni kamen visine 135 cm, sa zvijezdom petokrakom na vrhu. U srednjem polju na mramornoj ploči, veličine 80 x 70 cm okrenutoj prolaznicima, uklesane su riječi:

PROLAZNIČE, ČITAJ I PAMTI!

DANA 2. XII 1941. U JAVORJU SU NAJBOLJI SINOVI I KĆERI KRMPOTA I ALANA NA POZIV KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE DONIJELE ODLUKU O POČETKU NARODNOG USTANKA.

29. I 1942. PARTIZANSKI ODREDI DREZNICE, LEDENICA, KRMPOTA-ALANA OSLOBODILI SU ALAN.

12. II 1942. NA OSLOBOĐENOM TERITORIJU KRMPOTA I ALANA SVU VLAST UZELI SU NOO.

22. I 23. VI 1942. N.O.V. I P.O.J. DREZNICE, BRINJA I OVOG KRAJA OSLOBODILI SU KRVI PUT I PODBILO.

6. II. 1942. OVDJE JE PROLETERSKI BATALJON HRVATSKE RAZRADIO PLAN NAPADA NA OKUPATORA IZMEĐU SENJA I NOVOGA KOD VLAŠKE PEĆI. KROZ TOK RATA OVAJ JUGOZAPADNI VRH JE DOBIO IME KRVAVA KOTA. NEKA JE VJEČNA SLAVA PALIM BORCIMA ZA SLOBODU, BRATSTVO I JEDINSTVO ZA BOLJI I SRETNIJI ŽIVOT NASHI NARODA!

OPĆINSKI ODBOR SAVEZA BORACA

NARODNOOSLOBODILAČKOG RATA SENJ

27. VII 1960. GODINE

¹ Ante Glavičić, Sjećanja u kamen uklesana I — Spomenici revolucije iz Senja, Senjski zbornik V, 1973.

² Arhivska građa iz vremena revolucije (1941—1945) koja se odnosi na teritorij Kotarskog narodnog oslobodilačkog odbora Senj, većim dijelom je nestala u ratu. Budući da se morala sakrivati uslijed čestih neprijateljskih ofenziva na slobodni teritorij, prebacivanja vojnih jedinica i političkih organizacija iz jednog mjesta u drugo te nedovoljne brige, koja se nije mogla posvetiti dokumentaciji u onim nesigurnim vremenima.

³ Dosta dokumentacione građe iz vremena rata čuvali su kod sebe učesnici NOB-e, pa je jedan dio te građe zagubljen, dok su drugi davali na korištenje novinarima a treći je tek dospio u arhivu Gradskog muzeja u Senju. Jedan dio ove građe nalazi se u Institutu za hist. rad. pokreta u Zagrebu i u Muzeju revolucije u Rijeci. Vrlo važne informacije za Senj i okolicu od 1941—1945. godine pružaju prikupljene izjave jedne grupe učesnika NOB-e koji danas žive u Senju i izvan Senja.

4. GROBLJE PODBILO

U sredini groblja u Krivom Putu nalazi se kosturnica u kojoj su položeni tjelesni ostaci šezdeset i četvorice partizana i rukovodioca JA, koji su pali na području Krivog Puta od 1941.—1945. U ograđenom prostoru 280 x 210 cm nalazi se grobna raka s pločom, a malo unazad, na povišenom stubištu bijeli monument izrađen u tehnici mozaika, na vrhu malo zaobljen. Veličina monumenta je 220 x 45 x 25 cm, a podijeljen je u tri polja. U gornjem polju je zvijezda petokraka, a u srednjem (vel. 51 x 44 cm) i donjem (vel. 56 x 53 cm) odgovarajući posvetni tekstovi

1. srednje polje:

DRUŽE MOJ VRLI
KAD SLUČAJNO MINES
KRAJ OVOG GLADNOG
ZAJEDNIČKOG GROBA
OVDJE SU NASLI UTOČIŠTE
JUNACI DANASNJEG DOBA

2. donje polje:

U OVOJ
ZAJEDNIČKOJ GROBNICI
POČIVA 64 PARTIZANA
KOJI SU DALI SVOJE ŽIVOTE
ZA SLOBODU NAŠE DOMOVINE
OVAJ SPOMENIK PODIŽE:
SAVEZ BORACA — KRIVI PUT

5. MATIĆI

U zaseoku *Matići*, s lijeve strane ceste prema Krivom Putu, na pročelju kuće Marka Prpića Seke nalazi se bijela mramorna ploča veličine 84 x 68 x 2 cm. Ploča je podignuta oko 190 cm iznad zemlje. U gornjem dijelu je zvijezda petokraka sa srpom i čekićem, a niže posvetni tekst:

SIJEČNJA 1943. GOD.
U BORBI ZA ČAST, SLOBODU I NEZAVISNOST
SVOJE DOMOVINE, NA OVOME MJESTU SU PALI
JELIČIĆ IVICA ČLAN K. K. KPH SENJ
I DRUGARICA MIHAJLOVIĆ DANICA POLIT. RADNIK
OVU SPOMEN PLOČU PODIŽE IM KOTARSKI ODBOR
SAVEZA BORACA SENJ NA DAN OSMOGODIŠNJICE
NARODNOG USTANKA U HRVATSKOJ

DANA 27. VII 1949.

* U prepadu jedne neprijateljske jedinice koja se krišom probijala iz Senja noću prema Novom Vlnodolskom od 8/9 travnja 1945. g. iznenada je napadnuta prateća četa i jedna četa IV bataljona VI brigade 19. dalmatinske divizije. Tada je poginulo 46 boraca i oficira JNA, koji su sahranjeni u zajedničkoj grobnici na groblju u Podbilu.

O tome vidi: Karel Levičnik, Oslobođenje grada Senja u aprilu 1945. g., Senjski zbornik III 1967/68. strana 183.

6. KRIVI PUT

Sa sjeverne strane škole i doma u Krivom Putu uz cestu se nalazi spomenik u obliku piramide, koja završava zvijezdom na kugli. Veličina spomenika je 196 x 120 x 80 x 44 cm. Sa zapadne strane nalazi se mramorna ploča nepravilnih dimenzija (60 x 54 x 40 x 2 cm) iznad ploče zvijezda petokraka, a dolje odgovarajući posvetni tekst:

SLAVEĆI
10. GODIŠNJICU OSNIVANJA
VI. I XIV. PRIMORSKO-
GORANSKE BRIGADE
SJEĆAJUĆI SE PALIH BORACA
KOMADINA MILE
PAĐEN IVANA
PAĐEN ANTUNA
BUTORAC MATE
NAROD KRIVOG PUTA PODIŽE OVU
SPOMEN PLOČU

KRIVI PUT 5. X 1952.

7. VRZIĆI

S desne strane puta kojim se dolazi iz Vratnika u selo Vrzići, na fasadi kuće br. 3 Dane Vrzića, nalazi se postavljena mramorna spomen-ploča veličine 57 x 42 x 2 cm. Na gornjem dijelu je zvijezda petokraka sa srpom i čekićem, a niže posvetni tekst:

NA OVOM MJESTU POČETKOM 1942. GOD.
FORMIRAN JE PRVI NARODNO-
OSLOBODILAČKI ODBOR U OVOM KRAJU.
OVU SPOMEN PLOČU PODIŽU
FRONTOVCI SELA VRZIĆA I CRNOG KALA

VRZIĆI 27. VII 1951.

8. VRATNIK — MELNICE

Na pročelju kuće br. 56 Ivana Biondića Martinaša nalazi se mramorna spomen-ploča veličine 66 x 49 x 2 cm, na kojoj je uklesan posvetni tekst:

SJEĆAJUĆI SE NA ŽRTVE NARODNE REVOLUCIJE
I OSLOBODILAČKOG RATA PODIŽU OVU
SPOMEN PLOČU MJESNA ORGANIZACIJA
SAVEZA BORACA VRATNIK-MELNICE
VRATNIK-MELNICE 27. VII 1951.

9. KRASNO POLJE

Na pročelju kuće br. 112/74 Ivana Samardžije, Krasno, zaselak Kula, u visini prvog kata nalazi se bijela mramorna ploča veličine 94 x 79 x 3 cm. U gornjem dijelu zvijezda petokraka, a niže posvetni tekst:

NA OVOM MJESTU GDJE SE JE NALAZIO GOD. 1943
KK KPH SENJ U IZNENADNOM FASISTICKOM NAPADU
POGINULI SU BOREĆI SE ZA ČAST I SLOBODU SVOGA
NARODA POLIT. SEKRETAR KOTARSKOG KOMITETA
TOMA MAVRIĆ, SEKRETAR AGIT-PROPA KOTARSKOG
KOMITETA JOŽA KATALINIĆ I BORAC DOMJAN MILIVOJ
KOTARSKI ODBOR SAVEZA BORACA SENJ
PODIZE IM OVU SPOMEN PLOČU U ČAST
OSMOGODISNJICE NARODNOG USTANKA U HRVATSKOJ

DANA 27. VII 1949.

10. KRASNO POLJE

Sa sjeverne strane zadružnog doma poviše ceste nalazi se oveći i lijepi spomenik, koji je podigao Savez boraca mjesta Krasno sjećajući se tako svojih sinova koji su diljem Jugoslavije poginuli u borbi za pobjedu Revolucije. U ograđenom prostoru veličine 300 x 250 cm nalazi se spomenik piramidalna oblika visine do 260 cm. Na vrhu spomenika nalazi se zvijezda petokraka. U prednjem dijelu, okrenutom cesti, nalazi se posvetna ploča:

U BORBI ZA OSLOBOĐENJE
NAŠE DOMOVINE POLOŽILI SU
SVOJE ŽIVOTE SINOVI MJESTA KRASNA

Dr GLAVAŠ PAVAO
GLAVAŠ JOSO
GLAVAŠ MILAN
VUKELIĆ STJEPAN
VUKELIĆ MILAN
ANIĆ MARKO
ROGIĆ GRGA
DEVČIĆ IVAN
DEVČIĆ TONE
SAMARDŽIJA BOZO

U JASENOVCU
U ZAGREBU
NA PAPUKU
U BOSNI
U UDBINI
U DARUVARU
U KORENICI
U TRAVNIKU
NA KORDUNU
NA KORDUNU

U KRASNU 27. VII 1953.

SAVEZ BORACA

11. OLTARI

U zaseoku Oltari uz cestu u malom parku nalazi se jedan od ljepših spomenika Revolucije podignutih u senjskom kraju. Čitav spomenik je ozidan kamenom u tehničar bunje, veličine 200 x 150 x 360 cm, a završava zvijez-

dom petokrakom. U sredini spomenika nalazi se oveća ploča veličine 120 x 80 x 3 cm s posvetnim tekstom:

OVDJE SU ROĐENI I ODRASLI
HRABRI GORŠTACI
SINOVI LJUTOG KRŠA, VISOKIH ŠUMA
I NAŠEG JADRANA
OD 1941. DO 1945. BILI SU
NEUSTRAŠIVI VOJNICI
I NEPRIJATELJA TUKLI I TJERALI
SA SVIH STRANA
NAŠE DOCE, PROPLANKE, KAMEN,
ŠUME I NJIVE
POPRSKALA JE NJIHOVA KRV VRELA
DA IM DJECA U SLOBODI I SOCIJALIZMU ŽIVE
I JUGOSLAVENSKA ZAJEDNICA CIJELA
U BORBI SU ŽIVOTE DALI

VUKELIĆ IVAN	ROGIĆ MARKO
RUKAVINA JOSO	AŽIĆ DRAGO
RUKAVINA FRANE	BABIĆ MILE
MISKULIN IVAN	RUKAVINA MILAN

SAMARDŽIJA NIKOLA
SVOJIM SINOVIMA

U 20. GODIŠNJICI NARODNE REVOLUCIJE
NAROD OVOG KRAJA PODIŽE SPOMENIK

U OLTARIMA 27. VII 1961.

12. JURJEVO

U povodu 200. obljetnice postojanja škole u Jurjevu i 30. obljetnice oslobođenja domovine, usred mjesta Jurjeva uređen je malo iznad ceste među starim jablanima skladni spomen-park. U gornjem dijelu parka nalazi se spomen-poprsje hrvatskog književnika Vjenceslava Novaka — rad akad. kipara Jože Cmroka, a niže prema cesti oveći malo nepravilni bijeli istarski kamen u koji je usađena mramorna spomen-ploča na koju su uklesane riječi:

OVAJ SPOMEN PARK
PODIGNUT JE U ČAST
TRIDESET GODINA
SLOBODE
JURJEVO SVIBNJA 1975.
MJESNA ZAJEDNICA JURJEVO

13. SPOMEN PLOČA U STIROVAČI

U šumovitom predjelu Štirovače-Jovanović Padežu, na jednom drvetu nalazi se spomen ploča postavljena na sjećanje palim borcima Jablanca u tijeku Revolucije (1941.—1945).

Ploča je propala pa će se za Dan ustanka naroda Hrvatske 27. VII. 1976. obnoviti i postaviti na staro mjesto. Na staroj ploči nalazi se ovaj tekst:

PALIM BORCIMA U N.O.B. OD
1941—1945., KOJI SU DALI SVOJE
ŽIVOTE NA OLTAR DOMOVINE
ZA OSTVARENJE SLOBODE I
NEZAVISNOST RADNOGA
NARODA I ZA IZGRADNJU
NOVOG SOCIJALISTIČKOG
DRUSTVA.
OVU SPOMEN PLOČU PODIŽE
MJESNA ORG. N.F. JABLANAC
U ČAST DVOGODIŠNJICE V.
KONGRESA K.P.J-e

JABLANAC 27. VII. 1950.

14. JABLANIČKI ALAN

S lijeve strane ceste, a zapadno od šumarske kuće na Jablanačkom Alanu, na stijeni je podignut spomenik veličine 120 x 115 cm. Unutar zida nalazi se ugrađena mramorna spomen ploča veličine 80 x 50 x 3 cm. U gornjem dijelu zvijezda, a niže posvetni tekst:

PALIM BORCIMA IZ OSLOBODILAČKOG RATA
ZA SLOBODU I NEZAVISNOST SVOJE DOMOVINE
PODIŽU OVU SPOMEN PLOČU
MJESNA ORGANIZACIJA SAVEZA BORACA JABLANCA

JABLANAC 27. VII 1951.

16. JABLANAC

Na obali u mjestu Jablanac, na postamentu izrađenu od kamena, nalazi se brončana skulptura majke partizanke koja u krilu pridržava ranjena sina. Spomenik simbolizira pale partizane Jablanca i okolice u borbi za slobodu. Spomenik je izradio akad. kipar Ivan Tomljanović.

*Sl. 91 — Spomenik
palog borca na obali
u Jablancu, rad akad.
kipara Stjepana
Tomljanovića*

17. DONJA KLADA

Na obali mora mjesta Donja Klada na postamentu veličine 200 x 200 x 25 cm nalazi se oveliki kameni blok bijela vapnenca (150 x 60 x 80 cm). Na kamenu stoji okomito postavljena bijela kamena ploča (110 x 85 x 22 cm). U gornjem dijelu zvijezda, a malo niže posvetni tekst. Spomenik je postavljen u spomen heroja Revolucije prigodom uređenja obale 1961. Na ploči se nalaze ove riječi:

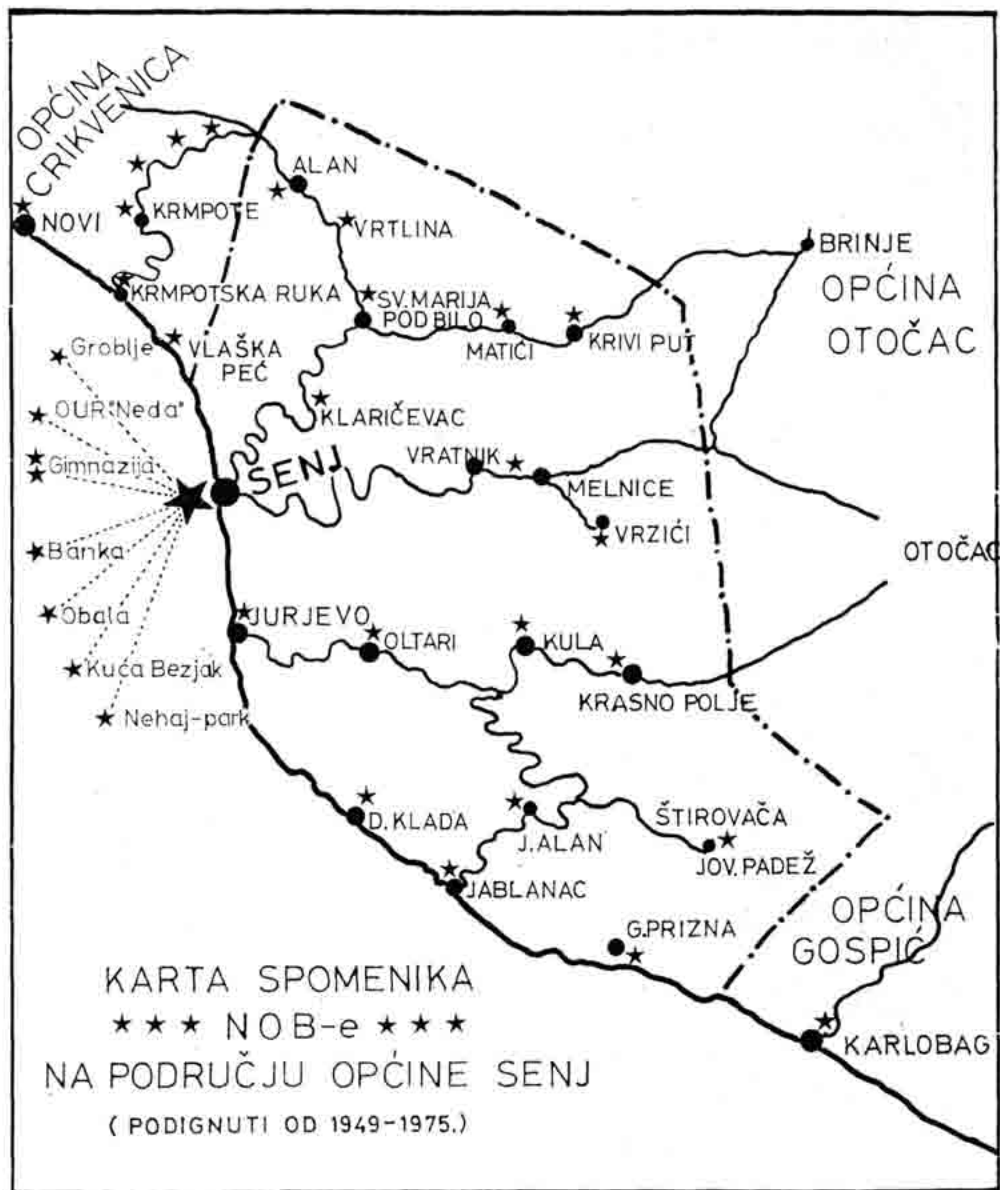
1941 — 1945

U SPOMEN HEROJSKIM BORCIMA
I ŽRTVAMA FAŠIZMA

KOJI U NADCOVJEČANSKOJ BORBI
DADOSE SVOJE ŽIVOTE
ZA SLOBODU I LJEPSU BUDUĆNOST
NAŠIH NARODA

OVU SPOMEN OBALU PODIZU
ZAHVALNI MJESTANI

20. VIII 1961.

Sl. 92 — Karta spomenika podignutih u Senju i okolici u čast palih boraca i značajnijih akcija u tijeku NOB-e

Sl. 93 — Otkriće spomenika-kosturnice na brdu Nehaj palim borcima 26. dalmatinske divizije uz Dan borca 4. VII. 1975.